

ZAKON
O DODATKU K POKOJNINI ZA IZJEMNE DOSEŽKE NA PODROČJU UMETNOSTI
(ZDPIDU)

I. UVOD

1. OCENA STANJA IN RAZLOGI ZA SPREJEM PREDLOGA ZAKONA

Veljavni Zakon o izjemnem priznanju in odmeri starostne pokojnine osebam, ki imajo posebne zasluge (Uradni list SRS, št. 18/74, Uradni list RS, št. 14/90 in 34/17 – ZDPIDŠ), predvideva za osebe, ki imajo posebne zasluge na področju znanosti, umetnosti, kulture, ali druge dejavnosti in izpolnjujejo pogoje za pridobitev pravice do starostne pokojnine po splošnih predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, možnost izjemnega priznanja in odmere višje starostna pokojnina, kot bi jim pripadala po splošnih predpisih.

Prvotno so bili upravičenci do izjemne starostne oziroma družinske pokojnine po tem zakonu osebe s posebnimi zaslugami na področju revolucionarne, politične, znanstvene, kulturne ali druge družbene dejavnosti, ki se jim sme pokojnina izjemoma priznati ne glede na pogoje, določene z veljavnimi predpisi o pokojninskem zavarovanju. Ta zakon je bil leta 1990 spremenjen in dopolnjen tako, da izjemnih pokojnin ni več mogoče priznati za zasluge na političnem ali revolucionarnem področju, temveč le za posebne zasluge na področju znanosti, umetnosti, kulture, ali druge dejavnosti, pri čemer mora prosilec za izjemno pokojnino izpolnjevati splošne pogoje za pridobitev pravice do starostne pokojnine po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Poudariti je treba, da je omenjeni veljavni zakon zastarel, predvsem pa pomanjkljiv, saj natančnih kriterijev za priznanje in odmero izjemnih pokojnin tako rekoč ne opredeljuje, kar predstavlja možnost neenake obravnave in celo nezakonitega odločanja v postopkih priznanja in odmere izjemnih pokojnin. Računsko sodišče Republike Slovenije je že revidiralo sistem priznavanja, odmere in izplačevanja izjemnih pokojnin ter v letu 2009 izdalo revizijsko poročilo, v katerem je opozorilo, da veljavni zakon ne vsebuje meril in kriterijev za priznanje in odmero izjemnih pokojnin in da je odločitev v celoti prepuščena posameznim ministrstvom ter da zakon ne zahteva niti, da bi se kriteriji določili z izvršilnimi predpisi. Računsko sodišče je ocenilo, da obstoječi sistem ne zagotavlja pogojev za enakopravno obravnavo oseb, ki so v enakem ali primerljivem položaju in da je v več primerih tudi dejansko prišlo do kršenja pravice do enake obravnave.

Glede na navedeno je nujno, da se po več desetletjih obravnavano področje primerno pravno uredi tako, da bodo postopki priznavanja in odmere dodatka k pokojninam transparentni, z jasno določenimi kriteriji ter pravili ravnanja, s tem pa zagotovljena zakonitost odločanja in enakopravna obravnava predlagateljev.

II. BESEDILO ČLENOV

1. člen (vsebina zakona)

Ta zakon ureja pravico do dodatka k pokojnini zaradi izjemnih dosežkov na področju umetnosti (v nadaljnjem besedilu: dodatek) ter določa pogoje in postopek za njeno priznanje.

V zakonu uporabljeni in zapisani izrazi v slovnični obliki za moški spol, se uporabljajo kot nevtralni za ženski in moški spol.

2. člen (pogoji za priznanje pravice do dodatka)

(1) Pravica do dodatka se prizna državljanu Republike Slovenije, ki z izjemnimi dosežki na področju umetnosti (v nadaljnjem besedilu: izjemni dosežki) izkazuje posebne zasluge za kakovost, pomen in prepoznavnost umetnosti v Republiki Sloveniji ali tujini ter je prejemnik pokojnine po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ali prejemnik pokojnine v tujini (v nadaljnjem besedilu: upravičenec).

(2) Ne glede na prejšnji odstavek se pravica do dodatka ne prizna osebi, ki je vpisana v kazensko evidenco.

(3) Ne glede na prvi odstavek tega člena do dodatka niso upravičene osebe, ki prejemajo pokojnino, ki jim je bila priznana na področju umetnosti v skladu z Zakonom o izjemnem priznanju in odmeri starostne pokojnine osebam, ki imajo posebne zasluge (Uradni list SRS, št. 18/74, Uradni list RS, št. 14/90 in 34/17 – ZDPIDŠ).

3. člen (izjemni dosežki)

(1) Za izjemne dosežke, ki izkazujejo posebne zasluge za kakovost, pomen in prepoznavnost umetnosti v Republiki Sloveniji ali tujini, štejejo prejeta nacionalna priznanja in nagrade, opredeljena v Prilogi I, ki je sestavni del tega zakona ter visoka mednarodna priznanja in nagrade.

(2) Visoka mednarodna priznanja in nagrade so priznanja in nagrade, ki jih podeljujejo državni organi ali najvišje kulturne, znanstvene oziroma izobraževalne organizacije v tujih državah ter imajo v teh državah nacionalni ali mednarodni pomen.

(3) Ministrstvo, pristojno za kulturo (v nadaljnjem besedilu: ministrstvo) najmanj na vsakih pet let pregleda prilogo iz prvega odstavka tega člena in, če je to potrebno, pripravi predlog sprememb oziroma dopolnitev njene vsebine.

4. člen (odmera dodatka)

(1) Osnova za odmero dodatka je razlika med zneskom pokojnine, ki jo prejema upravičenec in zneskom starostne pokojnine moškega, odmerjene od najvišje pokojninske osnove za 40 let pokojninske dobe po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

(2) Dodatek se odmeri v deležu 50 ali 100 odstotkov osnove iz prejšnjega odstavka, in sicer glede na prejeta priznanja oziroma nagrade:

- prejemnikom Prešernove nagrade za življenjsko delo se odmeri dodatek v deležu 100 odstotkov osnove;
- prejemnikom nagrade Prešernovega sklada, ki so poleg te prejeli še vsaj eno priznanje oziroma nagrado v Republiki Sloveniji ali vsaj eno od visokih mednarodnih priznanj oziroma nagrad, se odmeri dodatek v deležu 50 odstotkov osnove.

(3) Pri izračunu osnove za odmero dodatka se upošteva znesek pokojnine, ki jo je upravičenec prejel v mesecu, v katerem je podal predlog za priznanje pravice do dodatka.

5. člen

(postopek priznanja pravice do dodatka)

(1) Postopek za priznanje pravice do dodatka se začne na predlog osebe, ki meni, da izpolnjuje pogoje za priznanje pravice do dodatka v skladu z 2. členom tega zakona (v nadaljnjem besedilu: predlagatelj).

(2) Predlogu za priznanje pravice do dodatka je treba priložiti dokazila o izjemnih dosežkih, na katere se predlagatelj sklicuje.

(3) O predlogu za priznanje pravice do dodatka odloči ministrstvo z odločbo, s katero predlagatelju prizna pravico do dodatka ali njegov predlog zavrne.

(4) V odločbi, s katero se predlagatelju prizna pravico do dodatka, se odloči tudi o deležu iz drugega odstavka 4. člena tega zakona ter navede izjemne dosežke, s katerimi je bila izkazana pravica do dodatka.

(5) Odločbo, s katero je predlagatelju priznalo pravico do dodatka, ministrstvo pošlje v seznanitev Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije.

(6) Podatke o predlagateljevem državljanstvu in pokojnini ter podatke iz evidenc iz drugega odstavka 2. člena tega zakona, pridobi ministrstvo iz uradnih evidenc na podlagi določb zakona, ki ureja splošni upravni postopek.

(7) Če ministrstvo po izdaji odločbe iz tretjega odstavka tega člena ugotovi, da je predlagatelj v postopku priznanja pravice do dodatka svoje izpolnjevanje pogojev izkazoval z neresničnimi dejstvi, ali da je po izdaji odločbe prenehal izpolnjevati pogoje za pridobitev pravice, ali da so po izdaji odločbe nastopile okoliščine iz drugega odstavka 2. člena tega zakona, ali če upravičenec sam poda pisno izjavo, da se pravici do dodatka odreka, se pravica do dodatka z odločbo ukine. V odločbi o ukinitvi pravice do dodatka se odloči tudi o morebitnem neupravičeno prejetem dodatku, ki ga predstavlja znesek dodatka, izplačanega v času, ko upravičenec ni izpolnjeval pogojev za pridobitev pravice do dodatka. Neupravičeno prejet dodatek je upravičenec dolžan vrniti izplačevalcu dodatka v 60 dneh od izvršljivosti odločbe.

(8) Upravičenec, ki mu je bila pravica do dodatka že priznana z odmero dodatka v deležu 50 odstotkov osnove, in ki kasneje prejme Prešernovo nagrado za življenjsko delo, lahko poda

predlog za naknadno odmero dodatka v deležu 100 odstotkov osnove, o katerem ministrstvo odloči z odločbo, po določbah tega zakona.

(9) Za vprašanja postopka, ki jih ta zakon posebej ne ureja, se smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja splošni upravni postopek.

6. člen

(izplačevanje dodatka in zagotavljanje sredstev)

(1) Dodatek izplačuje Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije in sicer od vključno naslednjega meseca po izdaji odločbe iz četrtega odstavka prejšnjega člena, s katero je bila upravičencu priznana pravica do dodatka. Dodatek v deležu 100 odstotkov osnove na podlagi odločbe iz osmega odstavka prejšnjega člena, se upravičencu začne izplačevati z naslednjim mesecem po izdaji te odločbe. Dodatek se izplačuje v mesečnih zneskih, skupaj s pokojnino in se usklajuje glede na spremembe osnove iz prvega odstavka 4. člena tega zakona.

(2) Sredstva za izplačevanje dodatka zagotavlja Republika Slovenija iz državnega proračuna, v skladu z zakonom, ki ureja poračunavanje finančnih obveznosti Republike Slovenije iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

7. člen

(prenehanje pravice do dodatka)

(1) Pravica do dodatka preneha s smrtjo upravičenca in je ni mogoče prenesti na osebe, ki so upravičene do vdovske ali družinske pokojnine po upravičencu.

(2) Pravica do dodatka preneha tudi v primeru izdaje odločbe o njeni ukinitvi, v skladu s sedmim odstavkom 5. člena tega zakona.

8. člen

(evidenca upravičencev)

(1) Ministrstvo vzpostavi, vodi in upravlja enotno evidenco upravičencev do dodatka, v kateri se zbirajo naslednji podatki o upravičencih in njihovih dodatkih:

- ime in priimek,
- prebivališče,
- rojstni podatki,
- enotna matična številka občana,
- številka in datum odločbe o priznanju pravice do dodatka iz četrtega odstavka 5. člena tega zakona ter datum priznanja pravice do dodatka,
- podatki o izjemnih dosežkih iz 3. člena tega zakona,
- podatek o deležu iz drugega odstavka 4. člena tega zakona,
- številka in datum morebitne odločbe o ukinitvi pravice do dodatka iz sedmega odstavka 5. člena tega zakona,
- datum prenehanja pravice do dodatka in razlog prenehanja pravice do dodatka.

(2) Evidenca iz prejšnjega odstavka je javna, razen podatkov o prebivališču, rojstnih podatkov in enotne matične številke občana.

(3) Osební podatki iz tega člena se zbirajo, obdelujejo, shranjujejo in posredujejo samo za potrebe odločanja o priznanju in prenehanju pravice do dodatka, evidentiranja izplačevanja dodatka ter za statistične namene. Pri izdelavi statističnih analiz se osebni podatki uporabljajo in obdelujejo v anonimizirani obliki.

(4) Osebni in drugi podatki, ki se vpisujejo v evidenco, se pridobijo iz predloga za priznanje pravice do dodatka ali iz že obstoječih zbirk podatkov.

(5) Podatki iz evidence se hranijo trajno, v skladu z veljavnimi predpisi.

9. člen (pokojnina)

(1) Dodatek po tem zakonu se šteje za pokojnino po zakonu, ki ureja dohodnino.

(2) Dodatek po tem zakonu se šteje za pokojnino pri izračunu osnove za odmero vdovske oziroma družinske pokojnine v skladu z zakonom, ki ureja pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

(3) Dodatek po tem zakonu se šteje za pokojnino pri izračunu zneska republiške priznavalnine na področju kulture v skladu z Zakonom o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Uradni list RS, št. 77/07 – ZUJIK-UPB1, 56/08, 4/10, 20/11, 111/13, 68/16, 61/17 in 21/18 – ZNOrg, 3/22 – ZDeb in 105/22 – ZZNŠPP) in Uredbo o republiških priznavalninah (Uradni list RS, št. 70/03 in 55/13).

PREHODNE IN KONČNA DOLOČBA

10. člen (prenehanje uporabe Zakona o izjemnem priznanju in odmeri starostne pokojnine osebam, ki imajo posebne zasluge)

(1) Z dnem uveljavitve tega zakona se za upravičence na področju umetnosti in kulture preneha uporabljati Zakon o izjemnem priznanju in odmeri starostne pokojnine osebam, ki imajo posebne zasluge (Uradni list SRS, št. 18/74, Uradni list RS, št. 14/90 in 34/17 – ZDPIDŠ, v nadaljnjem besedilu: ZIPO).

(2) Postopki priznanja in odmere pokojnine po določbah ZIPO, ki so bili začeti pred uveljavitvijo tega zakona in še niso končani, se dokončajo po določbah tega zakona.

(3) Pokojnine, priznane na področju umetnosti in kulture v skladu z ZIPO, se tudi po uveljavitvi tega zakona izplačujejo v dosedanjih zneskih in se usklajujejo kot pokojnine v skladu z zakonom, ki ureja pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

11. člen (uveljavitev zakona)

Ta zakon začne veljati petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

III. OBRAZLOŽITEV

K 1. členu:

Predlagani 1. člen vsebinsko opredeljuje predmet, ki ga ureja predlog zakona kot celota. Gre za pravico do dodatka k pokojnini zaradi izjemnih dosežkov na področju umetnosti (v nadaljnjem besedilu: dodatek) ter pogoje in postopek za njeno priznanje. Poleg tega določa, da se izrazi, ki so v besedilu uporabljeni in zapisani v slovnični obliki za moški spol, uporabljajo kot nevtralni za ženski in moški spol.

K 2. členu:

Ta člen določa pogoje, ki jih mora predlagatelj izpolnjevati za priznanje pravice do dodatka in sicer mora biti državljan Republike Slovenije, z izjemnimi dosežki na področju umetnosti izkazovati posebne zasluge za kakovost, pomen in prepoznavnost umetnosti v Republiki Sloveniji ali tujini ter biti prejemnik pokojnine po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ali prejemnik pokojnine v tujini. Ne glede na morebitno izpolnjevanje pogojev pa do dodatka niso upravičene osebe, ki že prejemajo pokojnino, ki jim je bila priznana na področju umetnosti v skladu z Zakonom o izjemnem priznanju in odmeri starostne pokojnine osebam, ki imajo posebne zasluge (Uradni list SRS, št. 18/74, Uradni list RS, št. 14/90 in 34/17 – ZDPIDŠ).

K 3. členu:

Ta člen natančneje določa, kaj šteje za izjemne dosežke, s katerimi predlagatelji izkazujejo posebne zasluge za kakovost, pomen in prepoznavnost umetnosti v Republiki Sloveniji ali tujini, in sicer so to prejeta nacionalna priznanja in nagrade, opredeljena v Prilogi I, ki je sestavni del tega zakona ter visoka mednarodna priznanja in nagrade. Visoka mednarodna priznanja in nagrade so opredeljena kot priznanja in nagrade, ki jih podeljujejo državni organi ali najvišje kulturne, znanstvene oziroma izobraževalne organizacije v tujih državah ter imajo v teh državah nacionalni ali mednarodni pomen. Ker je seznam nagrad in priznanj lahko predmet sprememb, mora ministrstvo vsaj enkrat v petletnem obdobju pregledati vsebino priloge ter pripraviti predlog morebitnih njenih sprememb oziroma dopolnitev.

K 4. členu:

Predlagani 4. člen določa način odmere dodatka in sicer opredeljuje osnovo za odmero dodatka kot razliko med zneskom pokojnine, ki jo prejema upravičenec in zneskom starostne pokojnine moškega, odmerjene od najvišje pokojninske osnove za 40 let pokojninske dobe po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Nadalje določa, da se dodatek odmeri v deležu 50 ali 100 odstotkov osnove, upoštevajoč prejeta priznanja oziroma nagrade, pri čemer se prejemnikom Prešernove nagrade za življenjsko delo odmeri dodatek v deležu 100 odstotkov osnove, prejemnikom nagrade Prešernovega sklada, ki so poleg te prejeli še vsaj eno priznanje oziroma nagrado v Republiki Sloveniji ali vsaj eno od visokih mednarodnih priznanj oziroma nagrad, pa dodatek v deležu 50 odstotkov osnove.

Določeno je še, da se pri izračunu osnove za odmero dodatka upošteva znesek prejete pokojnine v mesecu, v katerem je upravičenec podal predlog za priznanje pravice do dodatka.

K 5. členu:

Ta člen podrobno ureja postopek za priznanje pravice do dodatka. Ta se začne na predlog osebe, ki meni, da izpolnjuje pogoje za priznanje pravice do dodatka. Predlogu je treba priložiti dokazila o zatrjevanih izjemnih dosežkih, o njem pa odloči Ministrstvo za kulturo z

odločbo, s katero predlagatelju prizna pravico do dodatka ali predlog zavrne. V tej odločbi se odloči tudi o deležu osnove, v katerem je odmerjen dodatek, ter navede izjemne dosežke, s katerimi je bila izkazana pravica do dodatka.

Ker dodatek v skladu s 6. členom predloga zakona izplačuje Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, mu ministrstvo pošlje v seznanitev vsako odločbo, s katero je predlagatelju priznalo pravico do dodatka.

Podatki o predlagateljevem državljanstvu in pokojnini ter podatke iz evidenc iz drugega odstavka 2. člena tega zakona se pridobivajo iz uradnih evidenc na podlagi določb zakona, ki ureja splošni upravni postopek. Določbe slednjega pa se smiselno uporabljajo za vsa vprašanja postopka, ki jih ta zakon posebej ne ureja.

V tem členu je urejena tudi ukinitve pravice do dodatka, kadar se naknadno ugotovi, da je predlagatelj v postopku priznanja pravice do dodatka svoje izpolnjevanje pogojev izkazoval z neresničnimi dejstvi, ali če upravičenec po izdaji odločbe preneha izpolnjevati pogoje za pridobitev pravice, ali da so po izdaji odločbe nastopile okoliščine iz drugega odstavka 2. člena tega zakona, ali če upravičenec sam poda pisno izjavo, da se pravici do dodatka odreka, se pravica do dodatka z odločbo ukine. O tem se izda posebna odločba, v kateri se odloči tudi o morebitnem neupravičeno prejetem dodatku, ki ga je upravičenec dolžan vrniti izplačevalcu dodatka v 60 dneh od izvršljivosti odločbe.

V praksi se lahko zgodi, da upravičenec do dodatka po izdaji odločbe iz četrtega odstavka, s katero mu je bil odmerjen dodatek v deležu 50 odstotkov od osnove, prejme Prešernovo nagrado za življenjsko delo. Takemu upravičencu je seveda utemeljeno zagotoviti možnost naknadne odmere dodatka v deležu 100 odstotkov osnove, upoštevajoč bistveno spremenjene okoliščine.

K 6. členu:

Tako kot doslej, bo sredstva za izplačevanje dodatka zagotavljala Republika Slovenija iz državnega proračuna, v skladu z zakonom, ki ureja poračunavanje finančnih obveznosti Republike Slovenije iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Izplačeval pa ga bo Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije in sicer od vključno naslednjega meseca po izdaji odločbe o priznanju pravice do dodatka. Le-ta se bo izplačeval v mesečnih zneskih, skupaj s pokojnino ter se usklajeval s spremembami osnove za odmero. Tudi v primeru naknadne odmere dodatka v deležu 100 odstotkov osnove, se upravičencu dodatek v višjem deležu začne izplačevati z naslednjim mesecem po izdaji ustrezne odločbe.

K 7. členu:

Predlagani 7. člen določa razloge, zaradi katerih pravica do dodatka preneha. To se zgodi v primeru smrti upravičenca in v primeru izdaje odločbe o ukinitvi pravice do dodatka. Kadar pravica do dodatka preneha zaradi smrti upravičenca, je ni mogoče prenesti na osebe, ki so upravičene do vdovske ali družinske pokojnine po upravičencu, saj gre za osebno pravico, vezano izključno na posameznega prejemnika.

K 8. členu:

Ta člen ureja vzpostavitev, vsebino ter način vodenja in upravljanja evidence upravičencev do dodatka, za kar je pristojno Ministrstvo za kulturo.

K 9. členu:

Dodatek po tem zakonu se na splošno šteje za pokojnino po zakonu, ki ureja dohodnino. Prav tako se dodatek po tem zakonu izrecno šteje za pokojnino pri izračunu osnove za odmero vdovske oziroma družinske pokojnine v skladu z zakonom, ki ureja pokojninsko in

invalidsko zavarovanje, s čimer se varuje interese in položaj prejemnikov vdovskih oziroma družinskih pokojnin po umrlih upravičencih.

V izogib morebitnemu hkratnemu prejemanju dodatka in republiške priznavalnine, se dodatek po tem zakonu, šteje za pokojnino tudi pri izračunu zneska republiške priznavalnine na področju kulture v skladu z Zakonom o uresničevanju javnega interesa za kulturo in Uredbo o republiških priznavalninah.

K 10. členu:

Z uveljavitvijo predlaganega zakona se na področju umetnosti in kulture preneha uporabljati Zakon o izjemnem priznanju in odmeri starostne pokojnine osebam, ki imajo posebne zasluge (Uradni list SRS, št. 18/74, Uradni list RS, št. 14/90 in 34/17 – ZDPIDŠ), postopki priznanja in odmere pokojnine po njegovih določbah, ki so bili začeti pred uveljavitvijo predlaganega zakona in še niso končani, pa se dokončajo po določbah predlaganega zakona. Pokojnine, ki so bile na področju umetnosti in kulture priznane že pred uveljavitvijo predlaganega zakona, pa se tudi po uveljavitvi predlaganega zakona izplačujejo v dosedanjih zneskih in se usklajujejo kot pokojnine v skladu z zakonom, ki ureja pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

K 11. členu:

V skladu s predlaganim 11. členom začne zakon veljati petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.